

اداره ی امور مملکت با توصیه عمه و خاله نمی شود!

۱۳ اسفند ۱۳۹۳ ساعت ۱۸:۵۴

یکی از ویژگی های منحصر به فرد و مثبت دوران حکومت ناصرالدین شاه قاجار، بی شک حضور هرچند کوتاه مدت امیرکبیر در جایگاه صدراعظمی و اقدام به برنامه های اصلاحی با دیدی مبتنی بر شایسته سالاری بود.

دوران حکومت ناصرالدین شاه قاجار (۱۲۶۴-۱۳۱۳ ه ق) چه از نظر طول حکومت و چه از نظر جایگاه آن در تاریخ معاصر، مهم ترین دوره حکومت در عصر قاجاریه محسوب می شود. ناصرالدین شاه فرزند ذکور ارشد محمد شاه و ولیعهد او، از بطن ملک جهان خانم، ملقب به مهد علیا متولد شد و در شب چهاردهم ماه شوال ۱۲۶۴ ه ق، پس از مرگ پدر در حالی که هنوز به هیجده سالگی نرسیده بود، در تبریز بر تخت سلطنت نشست.

علاوه بر سن کم و کم تجربگی، عدم تحصیلات عمیق او، ایجاب می کرد تا مرد پخته، باتجربه و میهن دوستی چون میرزا تقی خان امیرکبیر، او را در راه دشوار و پر پیچ و خمی که در پیش روی داشت، راهنمایی کند. در دوره ی اول حکومت ناصرالدین شاه (۱۲۶۴-۱۲۷۳ ه ق) که در تقسیم بندی تاریخی، دوره ی اغتشاش نام گرفته است، او تحت تأثیر صدراعظم کاردان خود، خواهان سر و سامان دادن به اوضاع و اصلاح امور بود.

اصلاح طلبی ناصرالدین شاه به این علل، تحت تأثیر امیرکبیر بود که، اولاً: در نظام استبدادی قاجاری، هیچ نوع محدودیت عرفی یا قانونی در برابر قدرت شاه وجود نداشت و حق بهره برداری از همه منابع موجود مملکت و انتفاع از هر نوع حقوق و مزایا برای شاه مجاز بود و بر مردم کشور حق مالکیت داشت. ثانیاً: پس از قتل امیرکبیر، دوره ی اصلاحات نیز پایان پذیرفت.

جان فوران در مورد دامنه این قدرت استبدادی می نویسد: «شاه مانند گذشته از قدرتی پر دامنه و مطلق العنان برخوردار بود. اعلان جنگ، عقد صلح، بستن پیمان، واگذاری تیول، اعطای مناصب، تعیین و وصول مالیات با او بود. او بالاترین مرجع در نظام قضایی کشور محسوب می شد، اختیار مرگ و زندگی همه اتباع کشور در دست او بود».

در این نوع حکومت، توزیع مراتب قدرت، عزل و نصب عمال حکومتی، دخل و خرج دولت، دستورالعمل ولایات، مقاطعه گمرکات و مواردی از این قبیل، همه به تصمیم و فرمان شاه بود. گاسپار دروویل که در دوره ی فتحعلی شاه به ایران آمده، در سفرنامه اش می نویسد: «تمام مردم ایران به شاه تعلق دارند و شاه به هر طریقی که میل دارد، با آن ها رفتار میکند. هر ایرانی به غلامی شاه

مباهات می کند، به طوری که عنوان قلی (برده) ضمیمه ی اسم بسیاری از بزرگان است. پادشاه همچنین از آن ها که ناراضی است سلب مالکیت می کند و اموالشان را به زیردستان خود می بخشد. او می تواند به میل خود، هر دختر و زنی را به هر طبقه ای تعلق داشته باشد، تصاحب کند.

در چنین شرایطی، میرزاتقی خان امیرکبیر که فرزند یک آشپز بود، به صورت غیررسمی و به دور از زدوبندهای سیاسی و طبقاتی- که در آن زمان شیوه مسلطی بود- وارد عرصه سیاست شد و علم اصلاح برافراشت. این در حالی بود که آینده او را میرزا ابوالقاسم قائم مقامی ثانی- که امیرکبیر نزد او به شغل کتابت مشغول بود- چنین پیش بینی کرده بود: «حقیقت من به کربلایی قربان حسد بردم و بر پسرش میتروسم. این پسر خیلی ترقیات دارد و قوانین بزرگ به روزگار می گذراند» و پیشگویی میرزا ابوالقاسم قائم مقام، درست از آب درآمد و اقدامات و اصلاحات بسیاری در زمینه های مختلف فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و نظامی، توسط امیرکبیر صورت گرفت که برخی از آن ها، به شرح زیر است:

- اصلاح شیوه مالیاتی.

- تشویق تولیدکنندگان داخلی و ملی.

- دعوت استادکاران خارجی به ایران.

- کاهش حقوق شاهزادگان و شاه و تأسیس دو سد در ایران با استفاده از درآمد این کاهش.

- ایجاد پادگان های مستحکم مرزی.

- تشویق استادان ایرانی به تولید سلاح.

- بنا نهادن مدرسه دارالفنون.

- انتشار اولین روزنامه رسمی به نام وقایع اتفاقیه.

- وارد کردن اولین ماشین چاپ به ایران و سایر امور.

همین اقدامات مدبرانه و ممانعت از دزدی ها بود که او را محسود دشمنانش قرار داد تا با دسیسه های مختلف نسبت به قتل او در حمام فین اقدام گردد و صدارت به میرزاآقاخان نوری برسد.

سندی که در ذیل آمده است گواهی صادق بر این ادعاست:

«قربانت شوم

الساعة که در ایوان منزل با همشیره همایونی به شکستن لبهی نان مشغولم خبر رسید که شاهزاده موثق الدوله حاکم قم را که به جرم رشاء و ارتشاء معزول کرده بودم به توصیه عمه خود ابقاء فرموده و سخن هزل بر زبان رانده اید. فرستادم او را تحت الحفظ به تهران بیاورید تا اعلیٰ حضرت بدانند که اداره ی امور مملکت با توصیه عمه و خاله نمی شود».

منابع:

۱- فوران، جان، مقاومت شکننده، ترجمه احمد تدین، تهران: رسا، ۱۳۷۷.

۲- دروویل، گاسپار، سفر در ایران، ترجمه منوچهر اعتماد مقدم، تهران: شباویز، ۱۳۶۴.

۳- نجفی، موسی، تاریخ تحولات سیاسی ایران، تهران: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۱.

* اتفاقات تاریخی به روایت اسناد، تهران: وزارت اطلاعات، ۱۳۸۶.

منبع: تقدس

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۹۷۲۴/شود-نمی-خاله-عمه-توصیه-مملکت-امور-ی-اداره>